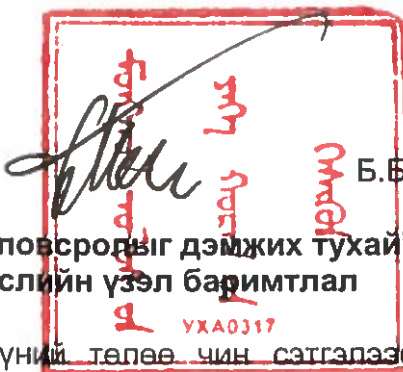

БАТЛАВ.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

Б.БАТ-ЭРДЭНЭ

**“Хүмүүнлэг боловсролыг дэмжих тухай”
хуулийн төслийн үзэл баримтлал**

Хүмүүнлэг боловсрол нь хүний төлөө чин сэтгэлээсээ хандах энэрэнгүй нинжин сэтгэл, ачлах ёс, шударга, ариусал, нигүүсэл, хүмүүжил, хүндлэл, халамж, харилцаа, тэвчээр зэрэг хүний үнэ цэнэтэй зүйлсийг хөхүүлэн дэмжиж хөгжүүлэх, байгаль орчинд ээлтэй, эх орноо хайрлан, хамгаалах сэтгэлтэй, оролцоотой байхыг дэмжихэд чиглэгдсэн үйл ажиллагаа юм. Өөрөөр хэлбэл хүний мөс чанар, ёс жудаг, зан харьцаа, дотоод сэтгэлийг төлөвшүүлэх, хүний нийгэмтэй, байгальтай харьцах харилцааг зохистой байлгахад чиглэсэн зорилтот үйл ажиллагаа юм.

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1 Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуулинд “Монголын ард түмэн бид ... эх орондоо хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэхийг эрхэм зорилго болгоно” гэж заасан нь хуулийн төсөл боловсруулах суурь үндэслэл болно.

Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 1.2.1-д “эх оронч үндэсний үзлийг дээдлэх, Монгол Улсын иргэн бүрийг үндэсний үнэт зүйлээрээ бахархагч, тэдгээрийг хайрлан хамгаалагч, тээн хөгжүүлэгч байх, эх оронч үндэсний үзэл, улс үндэстний ирээдүйн сайн сайхны төлөө хувь нэмрээ оруулахыг эрмэлзсэн идэвхтэй үйл ажиллагаа нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах бодлого, үйл ажиллагааны эх үндэс болно” гэсэн үндэсний аюулгүй байдлын үйл ажиллагааны зарчим, Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн Монгол гэр бүлийн үнэт зүйлсийг бэхжүүлж, бат бөх хариуцлагатай гэр бүлийг дэмжин, хүүхдийн эрхийг дээдэлж, залуучуудыг хөгжих, суралцах, хөдөлмөрлөх таатай орчин нөхцлөөр хангах зорилтын 3.4.5-д Хүүхдийн хүмүүжил, төлөвшилд үндэсний өв уламжлал, урлаг соёлоор дамжуулан эерэгээр нөлөөлөх бодлого хэрэгжүүлэхээр заасан нь хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл болж байна.

1.2 Практик үндэслэл

Хүмүүнлэг чанар, ёс зүйн боловсролын талаарх эрдэмтэн судлаачдын бүтээл болон нийгэм, эдийн засгийн статистикийн мэдээлэл, иргэдийн санал дээр тулгуурлан практик үндэслэлээ гаргасан.

Хүмүүнлэг чанарын хүрээнд хийсэн судалгаа:

Анагаахын шинжлэх ухааны хэсэг эрдэмтэн, судлаачид 5 их сургуулийн (МУҮИС, АУИС, ХААИС, УБИС, ТИС) 18-25 насны 1440 оюутанд (эмэгтэй 992, эрэгтэй 448) хүмүүнлэг чанарын судалгаа явуулж, эрүүл мэндэд хандах байдлыг С.Долецкийн,

зан араншинг Б.Смирновын, хүмүүнлэг чанарыг өөрсдийн боловсруулсан сорилоор тус тус тодорхойлсон байна.

Судалгааны дүнгээс үзэхэд: хүмүүнлэг чанараар эрэгтэйчүүдийн 63.6 хувь нь тэнцэх боломжтой, 11.2 хувь нь бүрэн тэнцэх, 26.2 хувь нь тэнцэхгүй, эмэгтэйчүүдийн 63.8 хувь тэнцэх боломжтой, 10.8 хувь бүрэн нь тэнцэх, 25.4 хувь нь тэнцэхгүй гэж гарсан байна.

Хүмүүнлэг чанарыг нь мэргэжлийн онцлогтой холбон судалж үзэхэд: анагаахын мэргэжлийн оюутнууд хүмүүнлэг чанараар 18.7 хувь нь тэнцэхгүй, 21.7 хувь нь тэнцэх боломжтой, 43.0 хувь нь бүрэн тэнцсэн, техникийн мэргэжлийн оюутнуудын 21,0 хувь нь тэнцэхгүй, 13.5 хувь нь тэнцэх боломжтой, 8.0 хувь нь бүрэн тэнцсэн, нийгмийн ухааны оюутнуудын 7.8 хувь нь тэнцэхгүй, 7.9 хувь нь тэнцэх боломжтой, 3,6 хувь нь бүрэн тэнцсэн дүн гарсан байна.

Иргэдийн хүмүүнлэг чанар, сэтгэлийн боловсрол төлөвшиж бэхжээгүйн улмаас хэрэг зөрчил, ялангуяа хүчирхийллийн гэмт хэрэг гарсаар байна.

Хүчирхийлэл нь олон жилийн турш бэхжсэн буруу зуршил, зан харьцааны доголдлоос үүдэлтэй, хувь хүн, гэр бүл, нийгмийн тодорхой бүлэг, хэсэг хүмүүсийн бие махбодь, сэтгэл санаанд цочрол үүсгэх, гэмтэл учруулах, амь насыг нь бүрэлгэх зэргээр нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд асар их хохирол дагуулсан сөрөг зан үйлдэл байдаг.

Статистикийн мэдээллээс үзэхэд сүүлийн жилүүдэд гэмт хэрэгт холбогдсон хүмүүсийн тоо, тэдгээрийн дотор хүүхэд залуучуудын эзлэх хувь, нийгэмд учруулсан хохирлын хэмжээ өсч байна. Мөн хүүхдийн эрхийг зөрчих, гэр бүл, хүүхдийн хүчирхийлэлтэй холбогдсон гэмт хэрэг олшрох болов.

Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, Гүүд Нэйборс олон улсын байгууллагын Монгол дахь төлөөлөгчийн газартай хамтран 2016 онд хийсэн "Хүүхдийн эрх ба хамгаалал" үндэсний судалгааны дүнгээс үзэхэд 10 хүүхэд тутмын 8 нь ямар нэг байдлаар хүчирхийлэлд өртсөн, түүнээс 2 хүүхэд тутмын 1 нь бие махбодын хүчирхийлэлд, 4 хүүхэд тутмын 3 нь сэтгэл санааны хүчирхийлэлд, 3 хүүхэд тутмын 1 нь үл хайхрах хүчирхийлэлд, 8 хүүхэд тутмын 1 нь бэлгийн шинжтэй дарамт, халдлагад өртөж байжээ. Давтамжийн хувьд хүүхдүүд бие махбодын хүчирхийлэлд хамгийн их өртдөг бөгөөд энэ нь ихэвчлэн гэр бүл, сургуулийн орчинд гардаг болох нь тогтоогдсон байна.

Швейцарын хөгжлийн агентлагийн санхүүжилттэй НҮБ-ын Хүн амын сангийн "Жендэрт суурилсан хүчирхийлэлтэй тэмцэх" төслийн хүрээнд Үндэсний статистикийн газартай хамтран хийсэн "Хүчирхийллийн нүцгэн үнэн" судалгаагаар Монголын 3 эмэгтэй тутмын нэг нь хүчирхийлэлд өртсөн гэж дүгнэсэн байна.

2018 оны байдлаар 2945 хос гэр бүлээ цуцлуулж, 36 мянган хүүхэд ээжгүй, эсвэл аавгүй орчинд өсч байна. 2019 оны эхний дөрвөн сард гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг 492 бүртгэгдэж, өмнөх оныхоос 105 гэмт хэргээр өссөн байна. Тиймээс гэр бүл дэх эцэг, эхийн үүрэг хариуцлагыг нэмэгдүүлэх эрх зүйн зохицуулалт шаардлагатай байгаа юм

Гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөл нь хувь хүмүүсийн хоорондын харьцаа, зан авирын хэрцгийг догшин ааш аяг, шунал, бэлэнчлэх сэтгэлгээ, архидалт, ядуурлаас үүдэлтэй байна.

Гэмт хэрэг үйлдсэн хүмүүсийн багагүй хэсгийг их, дээд сургууль төгсөж оюуны дээд боловсрол эзэмшсэн залуучууд эзэлж байна.

Хувь хүний суурь зан чанарууд болох хүнлэг, хүндэтгэлтэй, шударга, хариуцлагатай байх байдал алдагдахаар мөс чанаргүй хүмүүс олширч, хүчирхийлэл ихэсдэг. Энэ байдлыг таслан зогсоохын тулд төрөөс иргэдийн хүмүүнлэг боловсролыг төлөвшүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг системтэй, тасралтгүй зохион байгуулах шаардлагатай байна.

Сэтгэлийн боловсролын хүрээнд хийсэн судалгаа:

Сэтгэл судлалын үндэсний төвийнхөн Монгол хүний сэтгэл зүйн өвөрмөц байдлыг 2010-2013 онд судалж, монголчууд бидний хамгийн нийтлэг алдаа нь амьдралын зорилго тодорхойгүй, зөвхөн идэх, амрах гэсэн “амьтны хэрэгцээ”-гээ хангахад чиглэгдэж буйг тогтоосон байна.

Хүүхэд, залуучууд ерөнхий боловсролын сургууль болон их, дээд сургуульд суралцаж оюуны боловсролыг эзэмшиж байгаа боловч эх орон, газар нутгаа хайрлан хамгаалах, ахмад үе, өв уламжлал, ёс заншлаа хүндэтгэх боловсрол төлөвшөөгүйгээс уул, овоогоо тахиж, хүндэтгэх ёс горимоо үл мэдэх, байгаль орчноо хог новшоор дүүргэх, өвөг дээдсийнхээ булш бунханыг ухааж, сүйтгэх, бие биерүүгээ хэлэх хэлэхгүй үг хаях зэргээр зан заншилаа орхигдуулсан, бусдад хүндэтгэлгүй хандсан, ёс зүйгүй үйлдэл ихээр гарах болж байна.

ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгээс 2010 онд явуулсан “Монголчуудын зан суртахууны төлөвшил, түүнд нөлөөлж буй нийгмийн хүчин зүйлс” экспертийн судалгаанаас үзэхэд судалгаанд оролцсон экспертүүдийн олонх нь XXI зууны идеал, оюун санааны агуулга нь бүх нийтийн хүмүүнлэг боловсрол, ёс суртахууны дэвшил болохыг онцлон, үүнийг нийгмийн хөгжлийг тодорхойлох үндсэн шалгуур гэж үзсэн байна.

Нийгмийн өөрчлөлтийн 1921 оны Ардын хувьсгалын дараах үед хар шар феодал, хөрөнгөтөний үзэл санааны үлдэгдэл гэж түүхийн өв соёл, уламжлалыг гадны нөлөөллийн хүчээр устгаж, монгол түмний зан, ёс суртахуун уламжлалыг айдас хүйдэстэй дарангуйлж ирсэнээс өв уламжлал хэмээх үнэт зүйлгүй нэгэн жарныг өнгөрөөж, 1990 оны Ардчилсан нийгмийн тогтолцоонд шилжмэгц дэлхийн техник, технологийн хөгжлийн хурд, даяаршилыг дагаж хөгжих ёстой гэж хэтийдүүлж, монгол өв, уламжлалаа сэргээж, хадгалж хамгаалахын оронд гадаад улс, үндэстний хөгжлийг даган дуурайж гадаад боловсрол, сэтгэлгээтэй болж түүх, өв уламжлал, соёлоо хоцрогдсон гэж ад үзэн Монгол түмнийг нүүдэлчний эх түүхээс нь хөндийрүүлэн хүмүүнлэг ёсны наад захын дэг ёсыг мэдэхгүйд хүргэсэн байна.

Монголчуудыг оюун санааны хүрээнд соён гэгээрүүлэх асуудал үндсэндээ орхигдсон учраас энэ асуудлыг төрийн бодлого болгон бүх шатны сургалтын хөтөлбөрт хуульчлан тусгах шаардлагатай байна.

Сургуулийн өмнөх насны болон ерөнхий боловсролын бага ангийн хүүхдүүдэд нэн түрүүнд хүн байхын ухаан суулгах, цаашлаад бүх шатны боловсролын байгууллагын сургалтын хөтөлбөрт хүнлэг чанар, сэтгэлийн боловсролыг төлөвшүүлэхэд чиглэсэн хичээлийг оруулах хэрэгтэйг эрдэмтэн мэргэд сануулсаар байна.

Хоёр. Хуулийн төслийн бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

“Хүмүүнлэг боловсролыг дэмжих тухай” хуулийн төсөл нь иргэний боловсролыг эзэмшүүлэхэд чиглэсэн харилцааг зохицуулна.

Эрдэмтэд хүн болох үе шатыг 1-3 насыг би өөрөө үе, 4-6 насыг даган дуурайх үе, 7-11 насыг өөрийгөө эрж хайх үе, 11-16 насыг өөрийгөө бий болгох үе, 16-18 насыг өөрийгөө илэрхийлэх үе, 18-25 насыг иргэн болох эхний үе гэж тодорхойлсон байдаг.

Хүүхдийг эх орон, ээж аав, элгэн саднаа хайрлах, дээдлэх учир утгыг ёсчлон сахиулж сургах, хүнийг жудагтай, хайр энэрэлтэй, нэр төрөө эрхэмлэдэг, тэсвэр тэвчээртэй, аливаа атаа жетөө хийрхлээс ангид, ямагт өөрийнхөө үнэ цэнийг мэдэрч, алдахгүй байхыг хичээдэг зан төлөвт сургах, хувь хүний унаган төрөлх шинж, зан төлөвийг бага наснаас нь тандан илрүүлж, хойшид баттай суулгах нөхцлийг бий болгоход энэхүү хуулийн төсөл чиглэгдэх юм.

Хүмүүнлэг боловсролыг дэмжих тухай хууль нь хувь хүн хүүхэд наснаас ахмад буурай болтол зан төлөв, ёс зүй, бие бялдраа хөгжүүлэх, энэ чиглэлээр гэр бүл, сургууль, цэцэрлэг, төрийн захиргааны бүх шатны байгууллага, нийгмийн үүсгэл санаачлагын нийт байгууллагын хүлээх үүрэг, үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг зохицуулахад чиглэгдэнэ.

Гурав. Хууль батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засгийн үр дагавар

Хууль батлагдсанаар нийгэмд үзүүлэх сөрөг нөлөө байхгүй. Хүүхэд, залуучууд ёс зүйтэй, хүнлэг энэрэнгүй зан чанартай болж төлөвшсөнөөр эх орон, байгаль дэлхийгээ хайрлан хамгаалж, гэмт хэрэг үйлдэх, гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох нь эрс багасна.

Хүүхэд, залуучууд ёс суртахуунтай, хүнлэг энэрэнгүй зан чанартай болж төлөвшин, бага наснаасаа хөдөлмөр эрхлэх арга зүйд суралцсанаар нийгмийн өмнө хүлээх үүрэг хариуцлагаа ухамсарлан, бүтээлчээр хөдөлмөрлөн баялгийн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх болно.

Хууль хэрэгжсэнээр хүн хүнээ хайрлах, хүндэтгэх, эх дэлхий, байгаль орчноо хайрлан хамгаалах зан чанар төлөвшиж, бие бялдрын хөгжилтэй, хөдөлмөр эрхлэх чадвартай иргэдийн тоо нэмэгдэх, гэмт хэрэг, зөрчлийн улмаас үүсч буй хохирол багасах, байгаль хамгаалах, нөхөн сэргээхтэй холбогдсон үргүй зардал буурах, иргэдийн нийгмийн хариуцлага сайжрах зэрэг нийгэм, эдийн засгийн эерэг олон үр дагавар гарах болно.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь бусад хуультай хэрхэн уялдах, уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаар

Хуулийн төслийг Үндсэн хууль, Боловсролын тухай, Бага дунд боловсролын тухай, Биеийн тамир спортын тухай, Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тухай, Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай, Соёлын тухай, хуулиудтай уялдуулсан.

Шинээр боловсруулах, нэмэлт өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хууль байхгүй болно.

-----oO-----

ХҮМҮҮНЛЭГ БОЛОВСРОЛЫГ ДЭМЖИХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Гэмт хэргийн нөхцөл байдалд хийсэн судалгаанаас үзэхэд 2017 онд гэмт хэрэгт холбогдсон хүмүүсийн 77.1 хувь нь, 2018 онд гэмт хэрэгт холбогдсон хүмүүсийн 76.6 хувь нь 15-40 хүртэлх насны залуучууд байна.

2018 онд гэмт хэрэг үйлдсэн хүмүүсийн 45.7 хувь нь бүрэн дунд боловсролтой, 17.5 хувь нь дээд боловсролтой иргэд байна. Үүнийг өмнөх 2017 онтой харьцуулан үзвэл гэмт хэрэгт холбогдсон бүрэн дунд боловсролтой иргэдийн тоо 0.9 функтээр нэмэгдэж, дээд боловсролтой иргэдийн тоо төдийлөн буураагүй байна.

Энэ байдлаас дүгнэж үзэхэд залуучууд их дээд, тусгай дунд сургууль төгсөж оюуны өндөр боловсрол эзэмшиж байгаа боловч зан харьцаа, мөс чанар, ёс жудаг, хүмүүжил, хүндлэл, тэвчээр зэрэг хүний зан үйлийн сайн чанаруудыг эзэмшихэд чиглэсэн сургалт, боловсрол олгох үйл ажиллагаа хангалтгүй байгаагаас гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох явдал их байна.

Иймд энэ байдлыг арилгах, иргэдийн хүнлэг чанар, дотоод сэтгэлийн боловсрол, төлөвшлийг сайжруулах зорилгын үүднээс Хүмүүнлэг боловсролыг дэмжих тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хуулийн төсөл нь 5 бүлэг, 99 зүйлтэй бөгөөд дараах үйл ажиллагааг зохицуулахаар тусгасан болно.

Нэг. Хүмүүнлэг боловсролын зорилго, хүмүүнлэг боловсролыг дэмжих үндсэн зарчмууд,

Хоёр. Хүмүүнлэг боловсрол олгох үйл ажиллагаа, хүмүүнлэг боловсролын үндсэн чиглэл, агуулга, хүмүүнлэг боловсрол олгох хөтөлбөр, хүмүүжлийн чиг үүрэг бүхий нийгмийн институцийг хөгжүүлэх, хүүхдийн хууль ёсны эрх ашиг, сонирхолыг хамгаалах, гэр бүлийн хүмүүжлийг дэмжих, эцэг эхийн нийгмийн харилцааны сурган хүмүүжүүлэх мэдлэгийг нэмэгдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааг зохицуулах,

Гурав. Хүмүүнлэг боловсрол олгох чиглэлээр төрийн захиргааны болон сургалтын байгууллагын эрх, үүрэг, Зохицуулах зөвлөлийн үйл ажиллагааны чиглэл, эрх үүрэг, байгууллага, гэр бүлийн хүлээх үүрэг, хариуцлага, хүмүүнлэг боловсрол олгох сургалтын дэмжлэг зэрэг асуудлуудыг зохицуулахаар хуулийн төслийг боловсруулсан болно.

Хууль санаачлагч